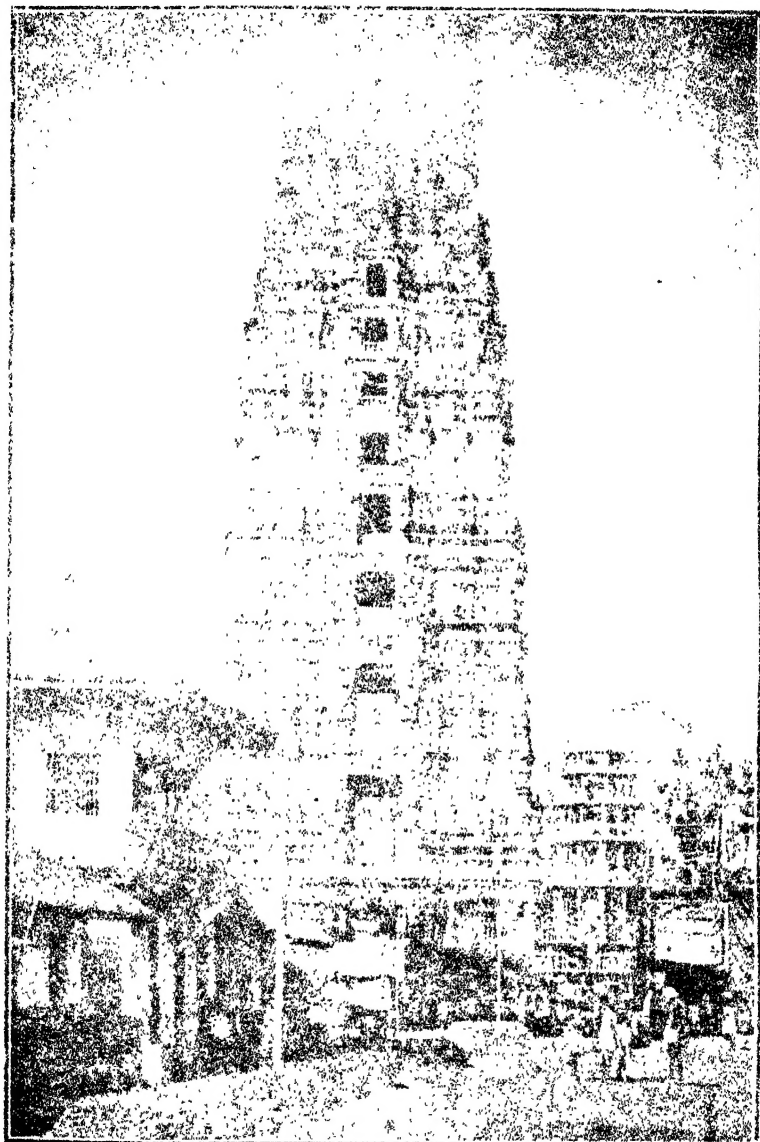

7689

5. 1900

5. 1900

5. 1900

5

8

విషయసూచిక

1	ప్రబోధము—	౯౮
	శ్రీ ఇంద్రుని కావ్యరచయితగారు	
2	జాబులువ్రాయు వక్త్రాలు—	౯౯
	శ్రీ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	
3	భారతి—	౧౦౦
	శ్రీ వేంకట వీరరాజకవులు	
4	మాతృభాషాసందేశము—	౧౦౧
	శ్రీ త్రిపురాని వేంకటసూర్యప్రసాదరావుగారు	
5	అన్యభాషాపదములు—	౧౦౨
	శ్రీ పండిత వెనుమెత్త సత్యనారాయణరాజుగారు	
6	శివశ్వామిగారు—	౧౦౩
	శ్రీ కుర్లపాటి గోవర్ధరావుగారు	
7	ఆంధ్రసారస్వతము—	౧౦౪
	శ్రీ అయ్యలు సోమయాజులు వేంకటసుబ్బారావుగారు ఎమ్. ఎ. ఎల్. టి.	
8	అనుకూలదాంపత్యము—	౧౦౫
	శ్రీ అనుమల వేంకటేశ్వరవిగారు	
9	సాహిత్యమీమాంస—	౧౧౦
	శ్రీ శ్రీనిధి కామేశ్వరరావుగారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి.	
10	కృతజ్ఞత—	౧౧౨
	శ్రీ కంధంపాటి అప్పన్నకాశ్మీగారు	
11	శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి సీతారామాయ్యులవారి జీవితము—	౧౧౩
	శ్రీ నిడుకదనోలు వేంకటరమణగారు బి. డి.	
12	కిమిడెరాజులయొక్క పూర్వోక్తం—	౧౧౪

ప్రచోధము

[ఇంద్రగిరి నాగేశ్వరశర్మగారు]

నీల రుద్రాక్షమాలిక, * తేల జప ము
 దేల మృత్యవశవచులీ * లీల యింక,
 ఘోరజీమూత గాఢాంధ * కారవటలి
 అలముఠోనియున్న యీమూల * నంతదీక్ష
 నెఱరి బ్రార్థించుచుంటివో * యెఱుంగవగనె?
 తెరువు ముకసారి నేత్రాల * దెలివితోడ;
 కాంచనగా లేవు నీస్వామి * గనులయెదుట.
 కష్టమాలకోర్చి పనిసేయు, * కష్టకుల నె
 పుడు కలసి, యెండవానల * బూన్చితోడు
 పడుచునుండియె, నాతని * యుడుపులిపుడు
 భూతి భూసర లేణుల * తోడనిండె;
 విడుపు మిగనైన నీమేలి * యుడుపులింక,
 కష్టజీవుల కష్టాల * గలియుచున్న
 యచట గాంతువు నీస్వామి * ననవరతము.
 ఎట విమోచనమాన్వదో * యెఱుంగ దరమె?
 మనదు స్వామియె సంజోష * మనముతోడ
 స్వీకరించియె కనుము నె * చెప్పిండు! స్మృష్టి
 బంధనమ్మల కష్టాల * బడులకొఱకు—
 వెడలు మిగనైన ప్రార్థన * వేదినండి
 భూప దీపాల పుష్పాల * ద్రోచివైచి;
 ఎట్టికీడుండె నీమేని * పుట్టము లిల
 మచ్చపడినను, భూసర * మయమయినను?
 పాలు గొనుమయ్య కృషికుని * బాధలందు,
 అచట గాంతువు నీస్వామి * ననవరతము.

జాబుల వ్రాయు వక్కణలు

[జనుమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు]

(౨౪౦. పం. ౨ తరువాయి)

శ్రీనైష్ఠురకు వ్రాయు లక్షణము

శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యోభయ వేదాంతాచార్య ప్రవర్తకులయిన, శాలిశమదమాద్యంతి కల్యాణగుణ సంపూర్ణులైన, అన్మత్స్వీనులయిన, ప్రాశస్త్య ప్రాశకులయిన, శ్రీఅశమ తిరువేంకటాచార్యులు విశ్వకైంకర్యకరులైన, అన్మత్స్వీకర శతాచార్యులయిన, అపస్తంబ సూత్రులయిన, సాంఖ్యశాన పరమలయిన, తిరిచ్చాణూరినభిర్యులయిన, శతగోపం తిరువేంకటాచార్యులవారి దివ్య తిరువళి హేళతామెరల సన్నిధికి, అశియా దా సానుదాన చరమావధి దాసులు..... కైంకర్య కూర్చి సేవించి చామంగల విన్నయిలు—

శంకరాచార్యులవారికి వ్రాసే లక్షణము

శ్రీమత్ప్రసూదాన పరివ్రాజకాచార్య పదవాక్య ప్రమాణపారావార పాకీణయ నుని యమప్రాణాయాను సత్యా హారధ్యాన ధారణ సమాధ్యష్టాంగ యోగా నుష్ఠాననిష్ఠాగరిష్ఠతపశ్చక్రవర్త్య నాద్య విచ్ఛిన్న గురుపరంపరాప్రాప్తపంప్రదాయక

షడ్వర్ణసంస్థాపనాచార్య వ్యాస సింహాసనాధీశ్వర సకలసేవాక్షణ ప్రాశక్తసాంఖ్యశ్రయీప్రతిపాదిక సకల సంగమోపసాక హృదయ వైదికమార్గ ప్రవర్తక స్వస్వంత్ర న్యోమిత్రాది చిరుద విరాజిత, విద్యానగర మహాకాశధారి, కర్ణాటక ప్రతిష్ఠాపనాచార్య, గురు భూమండలాచార్య, తుంగభద్రాతీర వాస, ఋశ్య శృంగగిరిపురవరాధీశ్వర, శృంగేరి, శ్రీనిరూపాక్ష, శ్రీవిద్యాశంకర, శేవర దివ్య శ్రీరాద సద్గాధక, అభినవ కర కమల సంజాత, అభినవోద్ధండ నృసింహ భారతీ స్వామిల చాణూరించాల సన్నిధికి— అశ్యంతప్రియశిష్యులు.....విష్ణుజనమ.. అయిద్రారు వన్నాకులకు వ్రాసే లక్షణం

స్వస్తి సమస్త శ్రీభువన భవన నిర్మిశోద్ధార, అసంత వేదశాస్త్ర పారావార గాంధీయ్య లయిన సకలవిద్యా విశారదులయిన శాళికాదేవీకమతేశ్వర కళా ప్రవీణులయిన, పేషిణి హనుమంత పేరి నోల పురవరాధీశ్వరు లయిన, పదవాక్య ప్రమాణజ్ఞ లయిన, పామర్శభేదులయిన, చతురుపాయ సమర్థు లయిన, సకల

నిర్మాణ వనో ధుంధువులయిన, సకల రాజాస్థాన నిర్మల స్మృత నిరూఢ నిగర్వ సింధు శిరోమణులయిన, నయ వినయ దాక్షిణ్య వనోపకార పుణ్యమూర్తులయిన మహామేరు సమానులగు మునిషుడు అ యద్వారు పంచాక్షరం వారికి—యోజోం బుట్టువులయిన తథావిధ గుణ సంపన్ను లయిన.....వ్రాయించినశతకార్థి.....

జీనుగరవారి వక్క-గా

నవ్విసి నమస్త శ్రీమన్నహాదేవ కరుణా కటాక్ష వీక్షణా లంకారులైన సం పాదిత్యామై శ్వర్ణసంపన్నులయిన ఆయోని సంభవులయిన జానుమండల రాక్షస తల గుండు గండ బిరుదాంకులైన, సకల రాక్షస గర్వపర్వ వజ్రాయుధు లయిన మై లారుదేవర వరప్రసాదులయిన నిమిషాదేవీ కటాక్ష విశారదులయిన శ్రీవేంకటేశ్వర పాదభ్యానామృతసేవకు లయిన మేదిని రా యుగాహుత్తులైన గజదళాశ్వదళ ఉభ యదళ చతురంగ శృంగారకులయిన చీని చీనాంబర మహేశ్వరులయిన నానారత్న పరీక్షకులయిన ఈశ్వర ముఖవద్మమందా జనించిన ముక్తబుష్పివంశోద్భవు లయిన ఉభయ నానాదేశానుగ్రహాలయిన కాగ్య ప్రవీణులయిన, అతల వితల సుతల తలా తల మహాతల రసాతల పాతాళ సప్త

లోకాధీశ్వరులయిన భూలోక భువల్లోక మవల్లోక మహాలోక తపోలోక సత్యలోక జనలోక బ్రహ్మలోక యింద్రలోక లో కాధీశ్వరులయిన, గాహు మండలకేతు మండల వాయు మండల వహ్ని మండల నక్షత్ర మండలంబులు మొదలుగా గ ల విచిత్ర నిర్మితాకారు లయిన మేరుగిరి మందరగిరి కైలాస మధ్యగుం దున్న శ్రీ పార్వతీ పరమేశ్వరుల పాద పంక జ భక్తులున్న, ఏకాదశ రుద్రద్వాదశా దిత్యనక్షాది సమర్థు లయిన, దిశాయజ్ఞో పవీతధాను లయిన భారత భాగవత రా మాయణేతిహాస శ్రవణపూరితు లున్న, బ్రాహ్మణ సంతపకాణాదిధి సంరక్షణ భోగ మండప దేవమండప గురుమండప కల్యాణమండపంబులు మొదలగు ధర్మోపకారు లయిన, హనుమద్భజ గరుడభజ సర్ప భజంబులు గల బిరుదాంకు లయిన పంచ మహావాయిద్య సిద్ధయోగంబులు గల యాగ విశేషజ్ఞు లయిన హరిహర గురు భక్తి పరాయణు లయిన ముక్తబుష్పి వంశక్షత్రియ కులోద్భవు లయిన శ్రీమ హామేరు సమానధీరులగు రాచూరు కిల్లా లో వున్న మాచెలక అయ్యప్పగారికి— కందనూలి మల్యలో నుంచు.....సేవి చిన విన్నవములు—

భారతి

[నీతి పీఠికాపాఠము]

౧

హా! బ్రహ్మజీ! హా! భారతీ! నేను మీ కొనసాగిన పాపాపరాధలను నన్నిట్లు కట్టిపెట్టినట్లు నన్నదికాబోలు. ఆయ్యా! నేను బాధభరితబాల! భరింపజాల! దేహి, దేహి, నయియివయ్యా! నన్నును రోగబాధాపీడించుచుండెడి కంటిని గొప్పకొని మంచముపై బయటి మూలుచుండెను. ఆతని పదసన్నుతి నొక యవతలలము కూర్చొని మామగానికి సేవ జేయుచుండెను. బ్రహ్మజీరా నొక గ్లాసులో పెట్టు ద్రావకమును తాగి తండ్రికి బట్టుచుండెను.

అతని నా ముహూర్తభాగ్యమును సుందరము చేయు విద్యుత్కొనుచు విచారముగా శిరఃకంఠము గావించుచు కోపముతో బ్రవేశించి కోడలిని సమీపించి “ఓసీ! నంగనాచీ! ఇంట పనులు గట్టిపెట్టి యిచ్చటను వచ్చి వృథా కాలనాపనము జేయుచుంటావా? బాగుబాగు” నీ మామివ నారంభించెను.

సవతిలిల్లి మామగారాపము నా లించుచున్న బ్రహ్మజీరానా మామగారా బాటింపక ముఖముమదిగ్రుంగుచుండెను. అంతట భారతి “అత్తయ్యగారూ! నేటిరాత్రి యెట్లు గడచునోకదా యని భయపడి

మామగారికి శుశ్రూష జేయుట వృథా కాలనాపనమా! మీవంటి పెద్ద బిల్లు వచింపదగునా?” యని వినగావనిత వికసించి నలికెను. సుందరము కోపముతో “ఓసీ! గమ్యాళీ! నిపు నాకు బదులుచెప్పదానవా? ఇంక చాలింపు మ” నీ కన్నులెల్లచేసెను.

ఇంతలో ఋగాదాత లనేకులువచ్చి యున్నవరులవలె ప్రత్యక్షమైరి. వారలం గాంచి యానందమును భార్యతో “సుందరీ! నీవు పెట్టుకొనుచున్న పెద్దపుల్లలో గొన్ని విక్రయించి ఋణావిముక్తి జేయుము” ని యుచ్చాసనశ్వాసలతో ననెను. “ఓహో! నీ ప్రయోజకత్వ మిదియా! నాపుట్టింట నుండి తెచ్చుకొనిన నగలు కాబట్టి కాని లేకున్న నింతకంటె పెత్తనము నొత్తువు కాబోలు! చాలు! చాలు!” నని యామె తన దుశకుతనమును వెల్లడించెను.

ఆమాటలకు విన్నతోడనే యానందము కన్నులెల్లచేసి “నమో? కృతఘ్నురాలా! నీపుట్టింటనుండి తెచ్చుకొంటావా? కట్టిబట్టయైనలేని గర్భదరిద్రులాలవగు నీకు నామాదాయముతో నగలు వెచ్చించి రహస్యముగా నగలు చేయించినందులకు దగిన శాస్త్రం జేసితివి. మీనవంశ నంజాత

వగుటచే నింత విశ్వాసపూతుకగా నైతి”
 వని కాద్రాకారుడై పల్కెను. అందులకు సుందరమ్మ “ఇట్టి వయోవృద్ధుని గట్టుకొనినందుల కిదియూ ఘము. కానిమ్మ, నీవేమిచేసినను నీ! నేనొక్క గవ్వయైన నీయదలచుకొనలే దని నిర్భయముగాఁ బ్రమలుచెప్పెను. అది విని ఋణదాత లాముడునలని మరింత తొందరఁ జేయసాగిరి. అంతట సుగుణభని యగు భారతి వారల కభియ ఖయై “అయ్యలూగా! వ్యాధిపడితిలగు మామగారిని శ్రమపెట్టకుండు. ఇవిగో నాయలంకారములను గైకొనుడు” నిమేన వస్తువుల నెక్కటొక్కటిగా దీసివారల కప్పించెను.

తోడనే ముదునలి “హా! శ్రీహరి!” యని ప్రాణములను విడచెను. అచ్చటగల యెల్లవారలు గొల్లున నేడ్వసాగిరి. ఆయా క్రోధనధ్వని విని యిరుగుపొరుగువా రనుదెంచి వారల నోదార్చినచట నావృద్ధున కగ్నిసంస్కారముల జరిపిరి.

౨

బ్రహ్మజేరావు విచారచేతస్కందై శయ్యాతలంబునఁ బండుకొని యుండెను. అట్టిసమయమున నెక యువకుఁ డాతని యొద్దకు వచ్చి “బ్రహ్మజీ! విచారిముగా నుంటివేల?” యని ప్రశ్నించెను. అంత నాతడు దుఃఖము నాపుకొని “మిత్రమా!

రంగారాయ! నీజురుంగని సమాచారమేమి కలదు? నానవతిలిల్లి పెట్టుచున్న బాధలు దినదినాభివృద్ధిఁ జెందుచున్నవి. ఇంక నే భరింపజాల!

రంగారావు—అయ్యో! నీతండ్రి మృతినొందిన నీతల్లికింకను దయరాలేదా?

బ్ర—ఆహా! అంతయద్వైతమునకు పెట్టిపెట్టిదా?

జీ. క్రూరవృత్తికిన్ గనుఁ
 కొంచముగల్గిన గిల్లవచ్చుగా!

వారివధూటికిన్ పలపు
 బాగుగఁ బుట్టినఁ బుట్టవచ్చుగా!

ఆరయ మృత్యుదేవతః
 హా! కృపయుంజిన నుండవచ్చుగా!

మారటతల్లికిన్ దయ ను
 మంతయుగల్గునె కల్గదెన్నడున్

అని వచించి యబలవ్రాలె వాపోవదొడఁగెను. రంగారావు తన బుద్ధికుశలతచ యతనిని వేరుపరంగములొనికి దింపి కొంత దుఃఖోపశమనముఁ గావించి యెద్దియో జ్ఞప్తికెర, “మిత్రమా! అడుగమరిచితిని. ఈమధ్య రాజసభామంటపమున నెద్దియో పందెమువైచితివెల. సత్యమేనా?” యని యడుగ నాత డిస్విభంబున పల్కెను. రంగారాయ! నీకానగతితెలియదా? బేను నీకెల్లుతెలియును. అప్పుడు నీవు యాత్రార్థమై యూరు వదలి యుంటివికదా? దాని వృత్తాంతమేమన

ఒకదనంబున మహారాజు సభాసదుల సమక్షమున “నిక్కాలంబున నెచ్చటనైన బ్రవ్రతాశిరోమణులుండురా?” యని ప్రశ్ననైచెను. నేనంతటలేది సాభార్య కలదంటిని. అోడనే దివాను లేచి “కలియుగముననేమి? పత్రివ్రతలేమి? అల్లెపక్షి టిగిని కానేరదు. సభార్య సతీమణి కాదని నిర్ధారణ చేయఁగలము” పల్కెను. మేమిరువర మొందారులతోఁ గొంతతడవు వాదించుకొంటిమి. అంత సాభూపతి సహస్ర రూపకలు బహుమతి చేతుననియు, వోడిన వారికి శిరచ్ఛేదనము గావించుననియు తీర్మానించి మాహాక నెల గడువిచ్చి నాటికి సభ చాలించె. ఇప్పుటి కిరువదియైదు దినములు గడచెను. సీతోడ జెప్పమరచినందులకు మన్నింపు మని జరిగిన యావత్ వృత్తాంతముఁ దెలియఁ బరచెను.

ఇంతలో బ్రహ్మాజీరావు కుమారుఁడు కోదనము చేయుచు, తండ్రినిజేరి “నాన్నా! మాన్యు సన్నము పెట్టుమన కోపించి గట్టిగా నన్ను చరచి మిమ్ములను పిలువను” ని తగిలివేసినది. చూచుడు. నావీపుపై న్నెలుతట్టు తేరియున్నదో? యని యేడ్వసాగెను. కుమారుని దురవస్థకుఁ దజ్జనకుండు చింతిల్లుదు “నాయనా! డోర డిల్లుము. మనవ్రాత యిట్లున్నది. ఏమి చేయగలము” ని బాలుని నోదార్చి సయనములనుండి బాష్పముల రాల్చెను.

ఇంకను జాగుసేసిన సవత్రితల్లి కోపించుననుభయమున స్నేహితుని బంపివైచి యాతఁడు కొడుకుతో వెడలిపోయెను.

౩

మహారాజుగారొసఁగిన గడు పత్రిక మించెను. నాఁడు రాజసభా మంటపమున సభాసదులందఱుఁ దమతమ యాసనములలంకరించిరి. అంత సాభూకాంతుఁడు దినానునుజూచి “ఓయీ! బ్రహ్మాజీ భార్య పత్రివ్రతకాదనుటకు తగిన నిదర్శనములఁ జూపకలవా?” యనెను. అనుటయు దివానులేచి రాజా! నాటిదినమున తమతెలపు గైకొని పోయి బ్రహ్మాజీరావు గృహసమీపమున మారువేషముతో బస చేసితిని. ఇట్లుండ నొకానుక దివసంబున డాబాపై నుండి భారతి నన్ను గాంచి మోహించి నాకు వర్తమానముం పెను. ఆహా! “ఆవబోవుతీర్థ మెమరాయెగదా?” యని సంతసించి యామె చెంతకుఁబోయి నేటివఱకును హాయిగా నచ్చట కాలముబుచ్చితిని. పినవ నామె తన్ను నురువవలచని జ్ఞాపకార్థము తన ముద్దులుంగిర మిచ్చెను. ఇంకేకాదు. ఇంకను పెక్కువిదచ్చనములను చూపగల” నని భారతి వస్త్రాభరణము లొక్క లొక్కటిగాఁ జూపదొడఁగెను. నాటినిగాంచి సభాసదులెల్ల రాశ్చర్యత మోహపీష్టతఁజిత్తులైరి బ్రహ్మాజీరావదప్పతి పడి తెలతెలపోవఁ జూచ్చెను. అంతలో

నూరకొనక దివాను బ్రహ్మజీరావుతో
 “అయ్యా! నీభార్య వక్షస్థలమున నొక
 మప్పు గలదు. జ్ఞప్తికిదెచ్చుకొనుము. ఇం
 కను నీకు నమ్మకిము చాలదేని మరికొన్ని
 నిదర్శనములఁ జూపగలనె” న బ్రహ్మజీ
 రావు లేచి వలదు. వలకు. నీశేషము
 జెప్పినక్కరలేదు. నేనే కందెమోడితి నని
 రాజసమ్మతిమన నొప్పుకొని భార్యను
 ప్రవర్తనకు కటకట వహజొచ్చెను.

ఉత్తముఁ దగు బ్రహ్మజీరావునకు
 సంభవించిన దురవస్థకు సభాసనులెల్లరు
 విచారించుసాగిరి. కాని దివాను సంశయము
 నకు మేరలేదు. దయాన్వితుఁ డగు నా
 రాజేంద్రుఁడు “అయ్యా! నీప్రాణముదక్క
 తదితంకోరిక గోరుకొనుము” న బ్రహ్మజీ
 రావు రెండుదినములుమాత్రము గడుపు
 కోరుకొనెను.

౪

కోడనే బ్రహ్మజీరా వొక్కఁడు
 గున నింటి కేగి తనభార్యను సంహరించు
 నూహతో శర్యాగ్రహంబుజేరి ప్రళయ
 కాలదుఃఖినివోలె నుగ్రుడై తన యొర
 యందమగ్నబడినఖడ్గమునుబయటకుఁదీసె.
 అచ్చట నాయువసీలవాని యానుహవతి
 వ్రత భారతి భర్తృపాదుకాపూజ సేయు
 చుండెను.

బ్రహ్మజీరా వదిచూచి నివ్వెగనడి
 ఆహా! ఈమె నాభార్యయే! నాభార

తయే! ఇట్టి సభిమణి యట్టి దుష్కృతను
 నకు బూనుకొననా? నన్నుజూ! నన్ను
 జాల!” నని యత్నింపి ట్టప మంగల నెంఱో
 వైచుకొని గిడుక్కున రాజలభ కేగి రా
 జంజూచి “మహాప్రభూ! నేనీయపవాదు
 భరింపజాల! నా కిదియెల్ల నిందజాలమై
 ఘోషింపుచున్నది. కాన నేడే నన్నుగి
 డీయుండిని ప్రార్థించెను. కాని మా భాణి
 భవుఁడు గడువుకానిదే యట్లు చేయజాల
 ననియెను.

౫

భర్తృపాదుకానమగ్నన నూహ
 రించుచున్న భారతీయుడై తొకచెలికత్తె
 వచ్చి “అయ్యా!” యని నెక్కి వెక్కియోచ్చు
 చుండెను. ఏకో చెప్పబోయినను నోట
 మాట రా లేదు. అదిగాంచి యామె
 “యేమే! యట్లు వాపోయెదవు! కారణ
 మేమి? ఏదేని యుపద్రవము సంభవించెనా!
 నాకుమారుండేడే!” యని యా
 క్తుతతో నడిగెను.

చె—తల్లీ! బాబుగారికి గొప్ప...
 ... (అని యూరకుండెను)

భా—అయ్యా! నామనము పరి
 పరివిధములఁ జూపుచున్నది. సమాచార
 మును సర్వైరముగాఁ జెప్పవే!

చె—తల్లీ! అయ్యా! అయ్యగా
 రికి గొప్ప యాపద సంభవించినది. శేషటి
 సాయంకాలమున వారిని ఉ—రి—నీ—
 సె—ద—రె—ట; (సశేషము)

సూత్ర భాషా సంక్షేపము

౧౦౫

[త్రిపురాస కేంకటమూర్తిప్రసాదరావుగారు]

(౧౯౩౦ ఏప్రిల్ ౨౦ వ తేదీ)

ఉ. కేలకువేలు నాడునది
వృద్ధికి పెచ్చును సేయు దాతనా
బాటికి బాలినెందు గుణ
శాలిమహాన్నతిసేమబాండగా
మేల్చి పయత్నముల్ సలుపు
మేటిమదార్మభవుడు సూర్యభూ
వాలవలెండు దెప్పకును
బ్రాహ్మణుండగ నాకుగోపమే.

ఉ. ప్రాయముమీతె విప్రుడవు
గ్రామ్యపుణ్యచిహ్నముగొంతునొయవ
బ్రాహ్మణ మేల పూనితి వ
యాయిదియొప్పుమ కృష్ణమూర్తికా
స్త్రీ యిటు సేతి భారతికృ
శిష్యు కెంతయు వంతరాయ మై
పోయె నెటుగ వో చుడుకు
పోలిం బోవుట నీకు బాడెయే.

ఉ. బిట్టి నిచ్చ గ్రామ్యు లని
తేకువ లేక వాటింత నీవు నుం
దిట్టిన వారు దిట్టదురు
రిట్టులకోడవ కాల మేగు నీ
పట్టినవట్టు సాగ నల
భారత మంతయుఁ జెప్పి కీర్తి చే
పట్టుము వ్యర్థవాద మవ
నాదము పాల్పడదుం గుహారకా.

తే. బ్రహ్మసృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి కరఁగఁజేయ
జూనినట్టి విశ్వామిత్ర మాని వోలె

భారతముమీద కేటాక భారతమును
బూనునీ కేటి కీ లేనిపోని గొడవ.

సీ. అంధవక్రిక వన్నయది పూర్వకీర్తిద
భావగో వ్రాయింప వచ్చునయ్య
భారతిలో "యెంకిపాట" లు ప్రకటింప
వల దంచు నుడిగింప వచ్చునయ్య
చిత్రోపచిత్రాకవిత్రిభావల గ్రామ్య
కృత్రికల్ మానింప వచ్చునయ్య
పాపపుణ్యమువోలె బ్రబలుచుండెడుపాడు
వాళ్ళయమ్మ నడంప వచ్చునయ్య

తే. యచ్చుచచ్చుకయ్యెనాసేవపొచ్చెనుయ్య
నిచ్చువచ్చినకైతిలు పెచ్చు పెరిగె
బట్టి విచారితకాలమ్మ వచ్చి యుండ
గ్రామ్యవిధ్వంసనమునీయఁ గలవె నీవు.

సీ. నామలు మదిఁగోరి నన్నుఁ బెంచినదగ
తూపనీయుండు గాదరాజు లేడు
నాకూర్మకొడుకు శ్రీనాథునేలినదహ
దాత యావేమభూనతి లేడు
నాకేసుగడయ నై ననులెస్సయనిచుచ్చి
జట్టి శ్రీకృష్ణరాయండు లేడు
కల్లల కేమిగుపాడిగా నీవులిడి నమ్మ
రగొఁబెంచు విఘ్ననాథరాజు లేడు

తే. ఎందఁ జెదఱు నాంధ్రభూమిశులిష్ట
దవని గల్గియు లేనియ నైతి నాకు
మెక్కో యద్దఱోరిక నున్న నాడు
గోల విషవారు లేకార కాలమహిమ

క. నాసవతి యాంగ్లభారతి

వేసమ లకుఁజిక్కిధనము వెచ్చింతురునా

కోసం బస మది నెంతయు

దోసయిగా నెంతునీసుతుల నేమందుకా.

౪. మోటారుబండ్లకై మాటికిం జల్లు సా

మృంత గాదందు నొక్కింత యైన

బుదేశ యాత్రికై వాటఁబోసెనుద్రవ్య

మంత గాదందు గాసంత యైన

దొరలయిచ్చకపువందలకన్నై చెఱచుడ

బృంత గాదందు గోంత యైన

సమితుగ్యవసార్థమయితొఱంగెడుధన

మృంతగాదందు నావంత యైన

౫. నేమిచావము నాకొఱ కీయ నెల్ల

రాంధ్రరాజుల యభిమాన మట్టులున్న

దీసుతులలోన మతిభేద మిట్లు లున్న

దింక నెట్లున్నదో నాయదృష్ట మకట.

౬. కాటుకకన్నీరు గాఱ నేడ్చెడునన్ను

మహాలసముచేసి యూటడించె

బరసేవకంటె దుంపలు దించు నడవిలో

మనుట శ్రేయంబుచుమడిదలంచె

బహుదరిద్రతను గీడ్పడియు నాసేవకై

తనజీవితంబెల్ల ధారపూసె

సంపదంధులకు సంజనములేమియటందు

నాత్మనుభవము నో రారఁ బాటె

౭. భాగవతమును బాడి నన ప్రాధఁ జేసె

నట్టి నాకూర్చి నిలుపేద పట్టివంటి

కొడు కొకండైన నేచునాకడుపునంచు

బాడమునేనియు నానుఁబ మడిగిపోదె.

తే. కూర్మికొడుకులు నీబోంట్లు కొందఱై న

జగతి నుండుట నీపాటి మిగిలి యుంటి

బట్టి వజ్రాయుధం బింకఁ బాటనైచి

భారతమువ్రాసికొమ్మహాపరములొడవు.

తే. వాద సభలేల యీశ్రుతివాదివత్తు

దూషణము లేల యీవట్టిదోసఁగులేల

నీవు నేర్పివధంగి నాసేవ చేసి

నాకు నెంతుప్పి ముటియింపవే కుమార.

తే. నాకు నువయు క్రమలగు గ్రంథములు

నిలును

సనువయుక్తంబు లగు కృషిలగానిపోవు

నెవ్వ రెటువ్రాసికొన్న నాకేమిఁకొఱత

వాఙ్మయంబెల్ల మత్స్వరూపబాదె.

తే. నాదు హితవాక్యముల మది నాదరించి

లేనిపోని వివాదముల్ మాని పూచి

నాదుసేవసేయుఁడు కార్యవాదులగుచు

వాదపూరులు గాగుఁడు వత్సలార.

సీ. అజ్ఞానతిమిరసంహరియకా నిర్భంధ

విద్యావిధానంబు విస్తరిల్లు

సకలవిద్యాజ్ఞానసంపాది యగునాంధ్ర

సర్వకళాశాల సంఘటిల్లు

దేశసంఘభివృద్ధి ప్రదాయక మొ

ప్రత్యేక రాష్ట్రంబు పరిభవిల్లు

సౌస్థితికరమైన యభినవాభిలకాస్త్ర

విరతార్థపరివృత్తి యతిశయిల్లు

తే. నాంధ్రమహియెల్ల నామయంబై వెలుంగ

నెందు నేలోపమును లేక యే పెసంగి

జగతి నామెంపె పెంపుగా నెగడంగలను

వలచు సుతులార యీవంతవంతమీకు.

సంపూర్ణము

అన్యభాషాపదములు*

[సంకీర్త పెరుమళ్ళు సత్యనారాయణరాజుగారు]

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు అవగానె ఆంధ్రసాహిత్యమును వృద్ధిపఱచు సభయ నియు, సంఘ సర్వోపపాండితీవిరాజ మానులగు పండితులుంగురినియు వాడు భాషావిషయకమై ముందుబోయియు గల సంశయములన్నియుఁ దీర్తునియు సస్యదా దులగు నాంధ్రయువకు లనుభవకమానరు. తార్కాణ మేమన మున్నెక్క-వ్వును నేను 19 ఆగష్టు 22 సంవత్సరమున నాయేట 2—3 తేదీలలో బీతికాపురమున జరుగ నైయున్న పరిషత్తును గోరుచు నాకుఁడోఁ చినవిషయములతో “అన్యభాషాపదములు దేశ్యములగు నాంధ్రపదములతో పాటు ఏలవాడరాదు?” అని వ్రాసితిని. వ్రాయు టయే కాక గంపఠ యానతోఁ బరిషత్తు వారి తీర్మానములకై వ్రెలిదినము రైలు స్టేషనునకుఁ బోయి యాంధ్రపత్రిక యా టుకాను లిచ్చి కొని యన్యభాషాపదము లను గూర్చిన తీర్మానము లెవ్వియైవనున్న వేమో యని చూచెడివాఁడను. నాతీర్మా నము పరియేకాదా! యేయొక్కతీర్మాన మైనఁ గలదేమో యని చూడ నవియు గగనకుసుమములయ్యె. ఇట్లు విఫలమనో

రథుండనై పరిషత్తు బాధ్యతాయుత ప్రభు త్వము కాదుకాఁబోలు నని యనుకొంటిని. రెండుమూడు సార్లు సభలకుఁ బోయిన వారి సివిషయములఁ గూర్చి యడిగితిని. వారు మహారాజావారి విందుల నారిగించు టయే సభాతీర్మానము లనిరి. కాని నేను వారిమాటలం గీటునంటుచ్చి యొకచీరికిం గొననైతిని.

ఏలంటిరేని నిత్యప్రత్యూహారాహి త్యంబును మనస్సాహిత్యంబునునగు సాహి త్యంబు లేని నా వ్రాతలలోని తేతలంబట్టి పరిషత్తువారు ఈలేఖబాయంపుగవుల వ్రా తల కేమి యని త్రోసిపుచ్చిరి కాఁబోలు నని తలంచితిని. కాని నానతీర్థుండును సోద రుండు వగువాఁడు తూష్ణీంభావ మధ్వాగ్గీ కారమని యుక్తియుక్తముగఁ బలికెను. దానలాభమేమి? నావిచారము తగ్గినది కాదు. అరణ్యనోదన మాలించువా కే? అని యనుకొనుచుండఁగా వారమ్మొకడువు చల్లఁగాను 16 నవంబరు 22 తేదీని శ్రీ పీఠాల్ల సత్యనారాయణ యనువాడు కృష్ణాపత్రికలోను, దుందభినవత్సర ఆశ్వ యుజబహుళ కనివారమునాఁడు ఆంధ్రపత్రి

* ఈవ్యాసము శివమలో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులోఁ జనుపఁబడినది.

కా సారస్వతానుబంధములో శ్రీచలినాని అప్పారావు, అచనాగును, నావ్యాసమును విమర్శించిరి. ఇందు మొదటివారు “రాజు గారి వ్యాసాభిప్రాయములు సంప్రదించు మలే కాని దూరమాలోచింపక సుమారు రెండు మూడు వందల యోగ్యులతో పెక్కుములను ఉడచారించిరి” అని యభిప్రాయించి యిందులలో సన్యభాషాపదములు చేర్చవలసివచ్చునని భయపడిరి. రెండవవారు వ్యక్తిదూషణములకు దిగక “పితా పురసభలో నీవిషయము (అన్యభాషాపదములు వాడవచ్చున వాడరాదా?) చక్కకు వచ్చునమఱింపి గాని రాలేదు. కాలము చాలలేదు” అని వ్రాసిరి. మా స్వనామ ధేయలగు నత్యనారాయణగారికిఁ దమ సుమారు పదివందములు వాడుటయే నా యభిప్రాయ మనియు, నిప్పటికిఁ బదియవ కూర్పునకు సిద్ధముగా నున్న శబ్దశాస్త్రము దృష్టిపఱచునఁ బడిమికివిచారము, అనియు సమాభాషము వ్రాసితిని. అప్పటి కంతలో నావాదము ముగిసినది.

పదపది యన్యభాషాపదములను గూర్చి యాయేటి యుగాది సంచితకు నుక విపులవ్యాసము వ్రాసి పంపఁగా వారు ప్రచురించెదమని ప్రత్యుత్తరము వ్రాయుచునే పరిశ్రమవారివలె ద్రోసిరాజని చేమకూరసాళమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి కొంత కాలముప కేమిదోచినదో సారస్వతాను

బంధముగఁ బ్రచురించిరి దేవుడు వరముచ్చిననఁ బూజారి యనుగ్రహింపవలయును గదా!

నదస్యులారా!

ఇది యంతయు నప్రస్తుతము కాని కడుపుమంట యుగివదికాదు. పండితులు ఊహించి బ్రాధితులు.

ఘృతమునకుఁ బ్రాశ్నమునకు నట్టి యవినాభావసంబంధమో సంఘమునకుఁ భాషకు నట్టి సంబంధము కలదు. కనుకనే సంఘాభివృద్ధిగోచరము భాషాభివృద్ధి కావలయును. ఏయొక్క భాషయైన అభివృద్ధి చెందవలయు నన్న అవసరమును బట్టి తగిన మార్పులను జేసికొనవలసినది. మన ష్యమాత్రుని నరకవ్యవహారములు వాక్కుచే నడచుచున్నవి. ఒకనియూహను మఱియొకనికి నెఱుకపఱచుటకు శబ్దమువంటి ముఖ్యసాధనము వేటొండు కానేరదు. అట్లు కాపుటం జేసియే, యేయేశబ్దములుచ్చరించుటచే మన భావములను నెదిరిక నెఱుకపఱుపఁగలమో యాయూ శబ్దములు అన్యభాషలోనివి యైనను వాడుటయే భాషాభివృద్ధికి ననుకూలము.

ఛందస్సున ననునది గూఢము. ఛందస్సున ననునంతమాత్రముననే పండితులు భాషావిధ్యంబకునిగా నన్ను దలంచెదరేమో? గీర్వాణభాషితంబగు గైర్వాణివాణి సంస్కృతంబగునప్పటికిఁ బూర్వపు

వాఙ్మయము వారిసితమేని పండితులకుఁ
గోపము కలిగియు నయ్యది యనుగ్రహ
ముగా మారక మానదు.

‘సంస్కృత్య సంస్కృత్యపదాని ప్ర
యజ్యంతే’ అని పతంజలి మహాభాష్య
మున వక్కాణించినట్లు వర్ణలోపాగమా
దేశాది పదప్రత్యయంబులచే సంస్కృత
మైన సంస్కృతభాష విజృంభించినపుడు
అనేకాన్యభాషాపదము లా దేవభాషలో
జేరియుండుట వాని స్వీయ ద్రావిడ సమం
జసభాషులవలనఁ దేటపడుచున్నది. ఇటీ
వల భాట్టాచార్యుడే యిరువదియూడఁ తమిళ
పదములు చేర్చుకొనఁబడెనని వ్రాసియుం
డుట గమనించినఁ దెలియనగును—

తమిళము	సంస్కృతము
ఇదై	ఇదా
పిన్నళై	పింగళా
సులిమునై	సుఖమ్నా
నారణై	నారంగః
మెరు	మృదు
పవళ	ప్రవాళః
కణ్ణూరం	కణ్ణూరః
విటర	విష్టిః
పడికం	స్ఫటికః
కుల్లం	కుష్టః
తమిళం	ద్రవిడం
తిప్పలీ	తిప్పలీ

తమిళము	సంస్కృతము
కురుప్పం	గర్భః
నిలై	నిలయం
నీర్	నీరం
మాదం	మాంసం
మిన్	మీనం
తామరై	తామరసం
పుడవీ	పుష్పీ

ఈశబ్దముల మార్పునుబట్టి సం
స్కృతశబ్దార్థము తెలిసికొనుట సగముమా.
ఇట్టిశబ్దము లెన్నెన్ని సంస్కృతభాషలో
జొచ్చినవో! భావివిశ్వసములం దెలియఁ
గలవు. దేవభాషము, విపులవాఙ్మయం
బును నగు సంస్కృతంబుననే యందుక
మార్పుతో నిన్ని అన్యభాషాపదములు
పాదుకొనియుండఁగా మిక్కిలి చిన్నదియగు
మన యచ్చ తెలుగులోనికి నెన్ని అన్య
భాషాపదములు సొచ్చియున్నవో! సామా
న్యముగా తమిళములోనుండి తెలుగులోనికి
వచ్చినవో తెలుగునుండి తమిళములోనికి
జొచ్చినవి తెలియని శబ్దముల గాంచును.

తమిళము	తెలుగు
కై	కై
కాదు	కాదు
ఉచ్చ	ఉచ్చ
నాదు	నాదు
ఉలుచి	ఉలుచి
పగల్	పగలు

తమిళము	తెలుగు	తమిళము	తెలుగు
పురి	పురి	కారం	కారము
అంబు	అంబు	అటువది	అటువది
కత్తి	కత్తి	ఇంకను వట్టి మాధులు వర్ణవ్యత్య	
పో	పో	య వర్ణవ్యత్య హాగ నుంబులు గలిగిన సమిళ	
ఇల్	ఇల్లు	శబ్దములు కుప్పలు తెప్పలు. ఈశబ్దము	
పాళ	పాలు	తమిళమునుండి తెలుగులోనికి వచ్చినవని	
నీర్	నీరు	అటవనా రంచరు. లేదా సూ తెలుగు	
పోర్	పోరు	నుండి బియ్యతవములోకి వచ్చినవని తె	
ఎయ్యం	ఎయ్యదు	లుగువా రందురు. వీడియెట్లున్నను తమిళ	
చేర్	చేరు	శబ్దములు సంస్కృతములోనికి వచ్చి	
కలంగు	కలంగు	యందుటండేసి తటభాష ప్రాచీనభాష	
అటు	అటు	యనకీరను. అప్పుడు అటవనాగివాదము	
నూటు	నూటు	నిజముకాక మానగు. ఈ పై విశదీకరి	
తోర్	తోలు	శబ్దములన్నియు విచ్ఛలవిడిగా మన యాం	
ఇల్లాళ	ఇల్లాలు	ధ్రకపులచే బ్రయోగింపబడ్డవి.	
		(సశేషము)	

క వి త్వ మర్తము

[మొదటి గోవర్ధనరావుగారు, సారస్వతసమాజము]

కవికి నమండు లేదు త్రిదశమ్ముల నృప్తికలావిభూతి శం
 దవ యజుడన్న తేజ్ఞ వచనానుమతి శిరసావహించి మా
 నవ కవితాకుమారికి మణిమణిమా వయిభూత గోటి శే
 బవలు తపింపలేదు కవి; వండిత! నైజమనీష యాలచే!

కనుక ప్రమాదరీతి పలుకబనియేమి యశాశ్రు పండు; ధా
రణ సహజమ్ము పక్కపులగాణికి వాణికి; ఎట్టునుక్కొల
క్షాము పతివ నెమ్మొడల కైకి? సరస్వతి నామి గాంచ కు
న్న; సతవి పూర్వాప్రణయమున నట్లు నిజమ్ముగా నమ్ము పండితా? 2

ఎంతోరా వాడినో తనల కి సతాధన ముట్టుకు ల ధా
శ్రీని దిశిం. మే? నిది యధీనము యెన్మ కై కొంటుకున్;
ఎందఁగొద్ది శీముకొ కొన్న, నా. తివ వివర్జకుండు మ
మ్ము దివివేరి పేటికిముం జనిగట్టడ కీర్తికొనికున్. 3

ధన స్థిరబుద్ధి నోల్పుకు లతాంతితాగి గతిఁ యశమ్ము తా
మరుగిర మోహవీచికల నూది మనమ్ము జముంది దానశే
ఖనునిఁ జేసినైచు నటు కామలేముం గన, నాకియున్న న
త్వరమన నిన్నుదానయి పదద్యయ నన్నిధి వ్రాలు దీనశా. 4

ప్రేమను దేవుంపకు కవిప్రవరా! భ్రమ జిక్కి, కీర్తికాం
తావాణి పజ్జతేటి వదనమ్ము వాటిల్లు మనంగుభంగి; ని
న్నామె త్యజింది పోవునని యాటడి చెందకుమా, త్వదీయ వా
త్యాన్యుతబాధ ఆపె హృదయాంతరమున్ గ్రహియింపఁ జాలదే? 5

ఒంటఁగా ప్రమాదకలిసోన్నద చిత్రం సుందరాటవి
మంటవి భూమహాగ్ర పవమాన పోనిశముం గ్రహించి, నా
కంటెను భ్యాశాలినిలఁ గాంచ నటంకు ముఖానబాడు, ఆ
చెంది కపోతరాజము కవీశ్వర! కీర్తిగింపఁ గానొకో? 6

పూల వనాల నజ్జహదువుం జడమాడు మిలిందరాజు, స్వే
చ్ఛా లవకన్యలభ్య వివశాత్మను తీయని వాటసాడు తే
వేళల స్వేయసాఖ్య రసపుష్టిని దృష్టిపడం గదా! రసా
ద్యేయిండు కూడ దద్విధి కవిత్వము గానము నేడు చూడవే? 7

శారద సాంద్ర చంద్రికల చాయలు, బర్హి శుకాంగనా పరీ
వారము పూవనాలు, కలువల్ జలదమ్మలు నెల్ల మాకలం
శారము తాను రాణిలొనగం బనిచేయు; కవిత్వవాణి కె
వ్యాకలు నానజేయగ, దవానల మీను నటంబ! వింటిరే!!

8

పుటలను సోమ సూక్తులను మూల లిఖించి విధాత పుస్తక
మ్మిలుల నొనంగ జూచి మనమిగిలి మానము తాల్చియుంట నం
కట పగులగాదె? లోకమున; కర్మ కింకలు జనమొక్క ప్రోసివే
యట “మనకేమిఁజ్ఞెనని” యొప్పినమానె, సుధీంద్ర పాళిక!

9

నన్నయ తిక్కభాష్య కవినాథులు మాన్యుగ కల్గినారు మూ
చన్న విధమ్మలొరిసి వెనక యాతి ప్రాసలకై పదాల్చికై
తన్నుక చావలొని కవిత్వ రచనమొనరించి నేర్పుచి
ద్యన్నత! శారదమ్మ! మదుపాస్త్య! దయ లభించు బ్రహ్మ?

10

ఆంధ్ర సారస్వతము

[అయ్యసోమయాజులు వెంకటసుబ్బారావుగారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి]

(గతపంచి కావ్యంధమా)

నాచనసోమయాజులు. ఉత్తరహరిహరశ
కును వ్రాసెను. ఈకవికి సర్వజ్ఞనిరుదము
లగు. ఎఱ్ఱాప్రెగడ చేసిన హరివంశము
ప్రథమముగా నుండలేదన్న యభిప్రాయ
యతో నీతడియుత్తరహరివంశమును రచిం
చెట్లు కాన్పించుచున్నది. కవిత్వమందే
గాదు ఇద్దఱకు లభ్యమైన మౌర్యకలలో
కీసమున్నది. అనవధిపు గొడవలు శంభు
గామనకు దొంగిన పుస్తకమం దున్నది.

నాచనసోమన కవనమందు క్రొత్త
క్రొత్త త్రోవలను త్రొక్కెను. సీసపద్య
ముల కీతకు పెట్టినచేరు. అంత్యానుప్రవా
ములను తఱచుగా మఱయొగించును.
దేశీయములు లోకోక్తులు ప్రాయశఃముగా
వాడును. కథారంగమునంతయు కట్టెమట
మన్నట్లు శబ్దముల మఱయొగించును. చతు
ర్థాశ్వాసమున హంసగిరిచిలు దుర్వాసు
సధిక్షేపించు చుట్టమున—

కావించుమును కచ్చంబునుజూచి
బోడతలయు విడుద బొట్టుజూచి గోచి
తోడి వెదురుకోలయుఁ జిక్కంబుఁ గట్టి
యున్న బుట్టికాయజూచి మిడికెడిఁ బెడ
పులు నేఱులు మడిగెడుఁ గనుదోయి
మొగిడ మాయెదురఁ గడుఁ బెడవీక
యొడలుచేసిమఱి కడవల జపమునకునేడు
గలదో లేదో తినినకూడుదెచ్చి నలు
దిక్కుల బోడలు తిండిపెట్టఁగాఁ బెరిగిన
పొట్టతోడ నొక వీటవయిం దొరవోలె
నెవ్వరిఁ నరజిగొనండు పట్టుకొని చాఁ
గఱగొన్న బలేయెటుంగు డఱి క్కరి బలు
మోపు మోను నయగారి తనం బది
యట్టికట్టినట్లే॥ వస్త్రాశ్వాసమున కుమార
స్వామి యుద్ధఃపట్టపు “ఇవిధంబుననగుమా
జ్వరుండై” అను వచనమున న్లేపాను
ప్రాణితోపమాత్రేయాలంకారముల నుప
యోగించెను.

సోమన వచనరచనయందు బాగు
ననుకరించును. వచనమున యమకము,
అనుప్రాస వాడును. దీర్ఘ సమాసములను
వాడుటలో నాచనసోమన కెవరును పరి
రారు. సర్వజ్ఞుడు సర్వతోముఖ పాండిత్య
ముగల కవిశ్రేష్ఠుడు

సోమనాధునకు జోడగుకవి శ్రీనా
థుడు కవిసార్వభౌమ బికుడమును పొందిన
సీతాలి. ముద్రాదాజచరిత్రము మండితా
రాధ్యచరిత్రము శాలివాహనస పత్రినైష

ధిము భీమపురాణము కాశీఖండము హర
విలాసము మొదలగు గ్రంథములను రచిం
చెను. శ్రీనాథుని గ్రంథము లన్నిటిలోను
నైషధము ప్రాధికావ్యము. శృంగారరస
ప్రధానమైనది. సంస్కృత సమాసములకు
దుముపులు చేర్చిన గాని ఆంధ్రీకరణ
ములో వన్నెతేలేదనడి వదంతి యొకటి
కలను. ఆంధ్రీకరణమున సంస్కృతకావ్య
మునకు వన్నెతెచ్చెను. తర్జుమాచేసి మె
టుగుతెగ్గుటకు వీలులేని సంస్కృతసమా
సముల నట్లే ఉపయోగించెను. వీనిని తెని
గించుట దుర్లభము ఒకవేళ ఆంధ్రీకరించి
నను నరిగా తెనిగించుట కష్టము. విద్య
దాషధ మగు నైషధము తెనిగించబూనిన
కవి కీమాత్రపు విషయము తట్టియుండక
పోదు. శ్రీనాథునకు నైషధముపై ప్రేమ
హెచ్చు. గ్రంథము లెప్పు యో రచించినను
“ఆంధ్రనైషధ కర్త యని” తనవిషయమై
గొప్పగా చెప్పుకొనెను.

శ్రీనాథుని కావ్యములోని వచ్చి
శృంగారమును విడచిపెట్టెను. నలచరిత్ర
సంతయు న్రాసిన ధీరోదాత్తు డగు నాయ
కునకు రాజ్యభ్రష్టము నైచ్యము వాటిల్లు
నని కళ్యాణములోని ముగించి నాయకు
వాక్ర పోషణము చేసెను. కొన్నిచోట్ల
మూలముకంటె రససంతముగ వాంఛిక
రించెను. శ్రీనాథుని నైషధము నిర్దుష్ట
మగు ఆంధ్రీకరణము. అలంకార భూ

య్యమనా. శైలి చక్కగానుండును. షా
న్ని పెద్దములు పెద్దవాదులచే అనుకంప
బడినవి. ఉదాహరణములు ప్రసిద్ధములు.

శ్రీనాథుడు వీధినాటకమును రచిం
చెననడి ప్రతీతి కలదు. వీధినాటకమును
నస్తువు నమగ్రముగా లేదు. దూరక
లక్షణములు వర్ణించవు. నాటుకుడులేదు
నాయికలు పెద్దమన కొకరు. రసము
శృంగారరసము. అంతయు ప్రీతివర్ణనయే
నాటకనామము దీనికి వర్ణించదు. కాబట్టి
ఇది శ్రీనాథ కృతమగునా?

కవిసార్వభౌముని బావ సహజ
పాండిత్యభాషా విశారదు డగు పోతనా
మామ్యుని రానుచంద్రసేవారుంభందుడు
పరమభాగవతోత్తముడు. భాగవతమును
సమగ్రముగా తెలిగించిన కవి. వరాంకి
తిముచేతుక తనగ్రంథమును శ్రీరామున
కంకితమిచ్చెను. పోతన సకేతసస్థానపు
చక్రయు లాక్షణిక కవియగునా అనడివాద
మును శ్రీమన అగ్రాసనాధిపతిగారె పరి
క్షింతును. ఆధ్యాత్మికవిషయభూయిష్టమగు
భాగవత మందితీరి ఆశ్చర్యించుటకు కార
ణము పోతనశైలియే పోతనశైలి అంత్యా
నుప్రాసముతో నిండియుండి భక్తులు భజన
చేసికొనునపుడు లయయుక్తముగ పాడు
టకుగూడ వీలై నది. భాగవతము పోత
నగే తెలిగించడేని ఇంతమాధుర్యముగా
నుండదు. కాని పోతన కృతభాగవత

ముఖో కొన్ని భాగము లుత్పన్నములు
కాగా నారణాదులు పూర్తికేముట
తటస్థించెను. కాని బాగామెరుగై యుట్ట
మున ఈశ్వరకూషణచేసినందుకు వీరభద్ర
విజయము పోతన రచించుట తటస్థించె
నట. భోగిని దండకమును పోతనయె
వ్రాసెనట శైలి పోతనశైలివలె నున్నను
భాగవతోత్తముడు మరుతేశ్వరాధమాల
కంకిత మిచ్చుని మహావియుడు నార
కాంతిపై వ్రాయువా యనడి యనునూన
మొందుట సహజము.

అవంతామాత్యుడు భోజరాజీయము
రసాభరణము ఛందస్సు వ్రాసెను. విక్ర
మార్కచరిత్ర కర్త జక్కయ్యనవి. పోతన
శైలినిభారతముగాని ఈశ్వమేధకన్యమును
తెలిగించెను. శకుంతలా పరిణయమును
వ్రాసెను.

శకుంతలాపరిణయమున విశేషరస
భారతకథ వంతగా నమకరించలేదు. కాని
చాసుని అభిజ్ఞాన శాకుంతలమును కొంత
వఱకు అనుసరించెను గాని స్వకపోల
కల్పనలుకూడ చేసెను. ప్రబంధిమగుట
చేతి మార్పులు చేయవలసి వచ్చెను.
సూర్యోదయ చంద్రోదయ వర్ణన మచ్చ
భోపాలంభన చంద్రనింద యుద్ధము మొన
లగునవి చేర్చెను. దువ్యంశుడు సప్తవివ
ములు కన్యల ఆక్రమమున ఉండుట
దువ్యంశుడు శకుంతలాపునఃపునః సమా
వేశంబు దానవలతోడి యుద్ధము ఋషీశ్వ

యు మోక్షార్థము జల్లుట కిష్టము నానందమున గుర్తవశమును దుష్టంతుని కంటకు నెవ్వము తిరిగివచ్చుట భరతుడు కిష్టముననునకే పెరుగుట అననూయ ప్రియంగుడు హస్తీపురి కేగుట మొదలుగునల వివేకన కల్పితములే. వీరి శాపిత్వముల నట జర్పించుట కవికాళము లేదు—

వివేకన వచనములందు దీర్ఘనమానములను యనికాదు ప్రాసమును తటచుగా నుపయోగించును. అచ్చతెనగు పదముల నొక్కొక వోట గుప్పించుకొని యును. అక్కోళ్లు నుపయోగించును. మొత్తముమీద శైలి కఠిన్యము.

పెద్దన, యూర్జివి వివేకన శబ్దంతులావగించును ను చక్కగాచదివియుండురు. వేటగర్భికులపేర్లు పెద్దన తననుచరిత్రమును నాల్గవఅశ్వాసమున పొందుపటచెను. “నాల్గోలే” అను పద్యమున నీ పద్యములో యూర్జివి సరసిధూపాలీ యమున బ్రాహ్మపాకమున కుపాహరణముగా నిచ్చెను.

వివేకనతరువాత ప్రబంధకవులు బయలుదేరిరి. శృష్టదేవరాయలు ఆముక్తమాల్యద అను ప్రబంధమును రచించెను. ఈకావ్య కర్తృత్వం విషయమై వివిధాభిప్రాయములున్నవి. శృష్టదేవరాయ శృతమని సిద్ధాంతకళచిరి. ఈగ్రంథమునకు

విష్ణుశ్రీమనినక పేరునావలయు. కథ స్వప్నమొకను గాత్రము గ్రంథమును పెంచెను. సంకల్పముకల్పించుకొని నూయనాద్యాదిగ్రంథము కేవలమై ముదూరురెండవశ్వాసములుపయోగించెను. భండాలరక్షిస్తునానము కొంతవలకు నాగిమించెను. శైలిశివము. అంగకారభూషణము ఉత్పేక్ష కటకగా వాడబడెను. శ్రీహర్షుని యుత్పేక్షలవలె రాయల యుత్పేక్షలు భోగనోచరములు కావు. రాయలు స్వభావోక్తికి పెట్టిక వేరందులుగాని అతిగా గాల్పించవు. బాతలరు విడిచిన బట్టలతో పోల్చుట బాగుగా నున్నది.

రాయల ఆధాన కవులలో పెద్దన పెద్దకవి. ఆశుధారగా సభలో కవిరచిప్పి కవిగిండ్లపెండ్లకమును పొందిన మహాకవి. పెద్దన ఆ ప్రకపితాసతామహాను. మారవ మాంకండియపురాగాములోని కథను ఆధారముగా చేసికొని మనుచరిత్రమును పెద్దన రచించెను. పెద్దన అల్లికి జిగిలికి ప్రసిద్ధికెక్కెను. మనుచరిత్రశైలి బ్రాహ్మపాకమునను. మొదటి రెండవశ్వాసములను చదువినవచ్చుదురు. మనుచరిత్రకే మనుసంభవమందురు. ఈనామ మెయ్యచితము.

ఈకావ్యమునకు నాయకుడు ఎవరు నాయక ఎవరు వస్తువు (Plot) సరిగా వృద్ధి పొందలేదు. నాల్గవఅశ్వాసములోని వేట వివేకన వర్ణించినది.

పెద్దనకాక మిక్కు- తిమ్మవయ్య
రాయల ఆస్థానమునగలడు. తిమ్మన పలు
సలు ముద్దులొడుకును. వాచాతాపహర
శముగో మొదటి రెండవశ్వాసములలోని
వితాగీతి తిమ్మవారే లేను. అంతింతకు
శైలి కఠినము. ధూర్జటికిని కవిత్వము
శుభ్రమైన చూడుకొనినాహిను కలది. సంతకు
కాల వ్యసించాకవి శృంగారవైరాగ్యము
లను చక్కగా వర్ణించగల నేర్పరి. రామ
నామకవి కవనము రసవంతము గానె
యందును.

పింగళి సూరస మహాకవి. తెనుగు
వాఙ్మయమున క్రొత్తత్రోవలుత్రొక్కెను.
రెండవములకావ్యమును వ్రాసెను. కల్పిత
ధను వ్రాసెను. కళాపూర్ణోదయము
కొని కావ్యము. ప్రభావతీ ప్రహస్య
స్థము కళాపూర్ణోదయమునకే సరి. సూ
న విషయమై చాల చెప్పవలసియున్నను
వకాశము లేకుండేసి విడచెదను.

రామరాజభూషణుని వసుచరిత్ర
సాధగ్రంథము. శ్లేష ప్రధానకావ్యము.
సుచరిత్రకంటే పలుత్వముగా నుండుటకు
వి యావచ్చుకీ ధారపోసి వ్రాసిన గ్రంథ
మని పద్యములు చెప్పుచునే యున్నవి.
సుచరిత్రమున కవితను పొండితమహిమను
భావై పుణ్యమును సమగ్రముగా వాపె
న. కొన్నిచోట్ల శ్లేష ఎరుపుతెచ్చిన
యిందను.

రామరాజ భూషణుని యవంతర
మన ప్రసిద్ధికెక్కిన కవు లున్నను ఇం
తెతో విరలుచి ప్రస్తుతవాఙ్మయముగుఱి
చి అగోచించుట అవశ్యకర్తవ్యము.

11—15 శతాబ్దులలో రమారము
40 కవులు గలరు. 50 గ్రంథములుకలవు.
దీనికి పురాణముగనుచి మొత్తముమీద
అనవచ్చును. పురాణములు గణితగ్రం
థము చందోవాక్యకణములు అలంకార
కావ్యములు సాహిత్యము ప్రబాధములు
వెలువడినవి.

ఈ కాలమున 90 కవులు. నూటికి
పొచ్చు ప్రబంధములు లేవు.

16—17 ప్రబంధయుగము. పిం
గళి సూరస నన్నయచే ప్రారంభమయిన
సాధనిర్మాణమును పూర్తిచేసెను.

18—19—140 పైన కవులును
200 లకు పైన గ్రంథములు కలవు.
శబ్దాలంకారములు గల చిత్రప్రబంధములు
బయలుదేరిన కాలము. రెండవములు
మాడవర్థములుగలకావ్యములు రచింపబడినవి.

సవినయుగమున వాఙ్మయాభివృద్ధి
కలదు. పలురకముల గ్రంథములు వ్రాయ
బడినవి. వాఙ్మయనాగరికత వాఙ్మయము
పదేశగమనము శాస్త్రపరిశోధన హౌద
పులకు లభించినవి. భావవికాసము కల్గి
నది. స్వాతంత్ర్యము సమత్వబుద్ధి సామ్రా
జ్యము వృద్ధిపొందినవి. వార్తాపత్రికలు
మాసపత్రికలు ప్రకటించబడుచున్నవి.

అంధ్రవాఙ్మయమును వివాదించి కవుల
చరిత్రమును వ్రాసిరి. ఆంగ్ల సంస్కృత
నాటకముల నాంధ్రీకరించిరి. సవీనయగ
మున కీయన మార్గిదర్శి. “సశుభ్రత్రవిశేష
దుర్లభ స్సకళావ్యవస్థాకృత్య వర్తయః”
దారిచేసిన అనంతరమందఱు చెప్పవారె
కాని దారితీయు నతిదైయావశ్యకమా.
వీరేశలింగముగారు ఆంధ్రవాఙ్మయమునభి
వృద్ధి కావించి ఆంధ్రులను మహిమ
కారము చేసిరి.

గురజాడ అప్పారావుగారు తిరు
పతి వేంకటేశ్వరప్రభృతులు వివిధములగు
గ్రంథములను వ్రాసివాఙ్మయభివృద్ధిచేసిరి.

అప్పారావుగారు విమర్శకులు.
కన్యాశుల్కమునది సాంఘికనాటకమును
వ్రాసిరి. ప్రస్తుత మాంధ్రబ్రాహ్మణుల
నచ్చటచ్చట బాధించుచున్న కన్యాచిక్ర
యము నాక్షేపించుట ఈగ్రంథముయొక్క
ముఖ్యోద్దేశము. ఇంతియకాక ఇప్పటి భా
షాస్థితి గ్రాంధికభాషలో చేయవలసిన
మార్పులను సూచించుట కూడ వీరి యభి
ప్రాయము. వీరికవిత్వము మాధుర్యముగా
నుండును. ఆంగ్లపద్య ముపై అంతటివాడు.
భావగంభీరము లగు చిన్న పద్యములను
వ్రాయుటలో ఘనుడు. ఆంగ్లభాషావిశా
రదుడు.

తిరుపతివేంకటేశ్వరులు జగన్మో
సిద్ధులు. వీరె కాక మఱిందఱు భాష
నుద్ధరించిరి. వీరందఱును పూజ్యులై.

ప్రబంధములై కాక నవలలు నాట
కములు బయలుదేరినవి. నవలలు నానా
టికి పెరుగుచున్నవి. అన్ని భాషలనుండి
పరివర్తనయూగలవు. పరివర్తనమునకున్న
మూలగలవు. నవలనన మొదట గొప్పగా
నండెడిది కాని ఇప్పుడు నవనవలమగునవి
అంతగా మోసవడలేదు. నవల నిర్మాణస్థా
నము బయలుదేరినవి. ప్రతి యంశముగా
రచనాను ప్రతులు తయారగుచున్నవి.
క్రొత్తలలంకారములు అద్భుతప్రయోగాలు
సృష్టింపబడుచున్నవి. రామనవయుని ద్వార
మునకు క్విన్నమంటిది వాతమునకు వాత
రాక్షసమువంటిది. పెట్టెకు తాళమువంటి
ది” అని రచని యందుకలవు. ఎంత పరి
వర్తనమయినను చెవి కింపులేనివి విడువ
కూడదా! ప్రస్తుతమాంధ్రదేశమున నవలలు
ఉప్పులుకుప్పులుగ నున్నవి శ్రీముత రామ
మూర్తిగారు చెప్పినటుల తెలుగు వ్రాయ
గల ప్రతియాంధ్రుడును నవలలను వ్రాయు
చున్నాడు. రామరామ నవలలు నిస్సాగ
ములగుచున్నవి. ఇట్టివి వాఙ్మయమున
నంతకాలము నడవములైయుండునో?

(సశేషము)

అనుకూల దాంపత్యము

[అనుముల వేటశేషకవిగాడు]

(గీతములు)

౧

“పెండ్లి” మనిన, “తెద్దివమున పెట్టెద” నను
కరణిగాక వాలురు నీకుఁ గపిమనంగు
కరణి జేదోడు వాదోడుగాఁ జరించు
వారిదే యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౧

గృహమునకు ద్వారమిట్లు లిహవరంబు
లకు నిజాధాని యగునందు లలితరీతి
బొంబున నెంచి పురుషుండు భార్యప్రేమ
బడయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౨

పురుషుండని భార్యభయమునుబొందరాదు;
భర్తభార్యను వశురీతి బాదరాదు;
స్నేహితులు సోదరులకున్న చెల్లిమియట్లు
వలయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౨

పితరు లొసరింప నాడిన పెండ్లికార
ణముననే గాక రూపగుణములచేతఁ
గూడప్రేమించియొందొరుల్ కూర్చు వెలయు
వలయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౩

ఏనమయమందు నేకార్య మేమిసేయ
నెంచివను గూడ నొందొరు లందితంపు
కరణియోచన మొనరించి కడకు చక్క
వలయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౩

పూవుదావియు విడనాడిపోనీతి;
నూట నీరును సెలయేటు నుండుభాతిఁ
నెడముగాక యొందొరులు నీడుజోడు
వడయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౪

భార్యభర్తను భగవంతు పగిదిఁ జూడ,
భర్తభార్యను భక్తులపగిది జూడ
వలయు; తగినట్లు గౌరవఫణితిఁదాల్చు
వలయు; నదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

౪

ఒందొరులఁగొగిటకుఁ దార్చియొకరునగము
కొరికిముడ, దానినొక్కరు కొరికితినుచు;
వేరుబంధ మెఱుంగక ప్రేమసుఖము
బడయునదె యనుకూల దాంపత్యమనిన.

సా హిత్య మీ మాంస

[శ్రీసాద కామేశ్వరరావుగారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి]

హిందూకుటుంబ నియమములు

ఆర్యసాహిత్యమున రచించబడిన ప్రేమాదర్శములయందలి నాయకానాయకులు పరస్పరము “నేను నిన్ను వలయు, ప్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నాను, నిన్ను తప్ప అన్యుల దలంపను; ముమ్మాటికి ఇది నిజము, నీ వాఃక్షణ మగపడుకున్న నా గుండె పగులును, ప్రాణములు నన్ను బాసి పోవును” అని సంభాషించుట కానరాదు. ఇట్టి క్రయపిక్రయసామగ్రి రూపమగు ప్రేమ హిందూకుటుంబములందు పాడనూపదు. తత్సంఘనియ మానుసారము ఎవరి కీది కర్తవ్యమో వారు దానిని ఫలాపేక్ష లేకయే నిర్వర్తించవలయును. అట్టి కర్తవ్యచాలనమున యావత్ప్రేమ, సామ, మమత, దయ, దాక్షిణ్యము, భక్తి, ప్రేమయు ప్రకటితమగును. వివాహభారము మాత్రమే పెద్దలది కాని తదనంతరము భార్యాభర్తలకు వారివారి విధులు సంక్రమించును. రూపహీన, ఇంద్రియాలాలసయు చరితార్థ మొనర్చుటయే వివాహమునకు ముఖ్యోద్దేశము కాదు. కావున వివాహము వధూవరుల పశ్చమున నుండదగు పని కాదు. తలిదండ్రులొకతరాభిభావులకునో, తద్భారమును వహించ నపూజాలు. వితియాజ్ఞకు నతి

యు, సతియాజ్ఞకు పతియు బద్ధులై యుండవలయు నను కుటుంబనియమమునకు వధూవరులను అన్యోన్యబద్ధుల చేయుటకే వివాహము కల్పింపబడినది. సత్సత్సాదక మగు ఈ సాంసారిక శృంఖలమున వారిని త్వరలో బద్ధుల జేయుటకు పిన్నవయసుననే బాలికాబాలకులకు వివాహ మొనర్తురు. అనంతరము యౌవనస్రోతము ప్రవహించి నిపుషట్కము ప్రబలమగునపు టికి స్త్రీపురుషులు సంసారశృంఖలాబద్ధులయ్యెదరు; ఆ సంకెలల తెంచుటకు తగిన సామర్థ్యము వారి కలవడదు. అన్నివైపుల ఆలాసములే. వాటి నూడబెరుకుట సామాన్యులకు సాధ్యముకాదు. పరమభాగవతు లట్లు చేయజాలుదురు. కాని తదితరుల కది చేతగాదు. ఇట్టి నిర్భాగమే లేకున్న హిందూకుటుంబము లొకరియొకరు ముందరికి వేయజాలవు. యౌవన మంకురించిన తోడనే స్వేచ్ఛాచార మలవడుట హిందూసంఘమందనంగతము. ఇట్టి కట్టుబాటులతో విలసిల్లు సంఘమున ప్రేమను దండోరావేసి చాలుటెట్లు? అది బాల్యమున తనంతనే ఆవిర్భవించి గృహస్థాశ్రమమున వెలుగొంది, సంఘనియమానుసారము పెంపొందెడి, సంసార మహాయజ్ఞమున సంపూర్ణవికాస మొందును. అపగా దంపతీప్రేమ కాలక్రమమున నశించి పతి

పెనును నిరంతరము కలసి మెలసి ఉండుట వలనను, గృహకృత్యముల నిర్వహించు చుండుట వలనను, సంతానమును కని పెంచుచుండుట వలనను క్రమేపి పెంపొందుచు, బంధుసంసర్గము సాంద్రమైన కొలది మమత హెచ్చి, రోగము, శోకము, నేవ, యిత్యము మొదలగువాటిచే కరివూర్తి చెందును. ఇట్టిప్రేమ చికిటి రేండు వత్సరములలో అంతరించునది కాదు. యాత్రేయము వాగునుండ వలయును.

యూరోపీయ సాముములా చిట్లుండదు. స్త్రీపురుషులు యౌవనవంతులగు దాక వానికి వివాహము కాదు, సాంసారిక ధర్మములుండవు; వ్యచ్చుమలై వారు జీవనముల గడుపుచుండును. ఇందియలాలన వారియందు ప్రబలముగ నున్నను దానికి కఠిన వ్యవస్థ లేవనియుండవు. కుటుంబనియమ బంధములు లేవు, ప్రాచుర్యముగా ధర్మముకాని కర్తవ్యజ్ఞానముకాని లేవు; ఉండినను అవిశ్వాసవరణీయములు కానందున జనసామాన్యమునకు ఆశ్రితానశమున ఘైర్య సులభము. అందుచే యౌవనప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవుచు ఎవ్వ రెంటియును ఎరుంగరాదు. హిందూసార నియమముల బోలు కట్టుబాటులు దృఢముగా నుండని చోటుల యువకులు స్వేచ్ఛావిహీనులగుట సంభవింపక తీరదు. ఇంద్రుడు ప్రాచుర్యము నందుట సులభపాధ్యము కాదు, కావున దుర్దమముగు యౌవనస్వేచ్ఛాచరణమే విదేశీయసాహిత్యమందెల్లడ కప్పట్లుండును.

హిందూకుటుంబ ప్రేమవికాసము

ఆర్యసాహిత్య ప్రేమాదర్శమున దండప్రేమ వరింపజాంతమయ్యి విశిష్టతైతరంగిత మగుచున్నది. అది పూర్వము రాగము మూలమున ప్రబలమగును. అల్పవసుస్కులగు దంపతుల ప్రేమయందు పూర్వము రాగప్రవాహము అంతర్వాహినియై యుండి వెల్లివిరియ యర్పించునపుడు తత్ప్రేమప్రేత స్ఫురణమును గని పెద్దలానందించుచుండును, ఆప్రేమవాహిని బైట కులుకునేమో అను భీతిచే నవోధ్ తొనో కష్టమున దాని నెదురుకొని యర్పించినచో అది అతిశయించి మగపువందాన అప్పుడప్పుడు మెరయుచుండును. పూర్వము రాగము ఇట్లప్రకాశ మగుట చేతనే దానిని ప్రశాంతముగను శుభవ్యాక్రసంకేత రూపమునను ఆర్యకవులు చిత్రించిరి. నవోధ్దానుకాగము కాలక్రమమున నతిశయించి మగ్ధులను ప్రాథమిక నొనర్చి గృహిణుల జేయును. హిందూసంసార మిట్టి గృహప్రేమ పూరితము. అది కుటుంబమంతట వ్యాపించి పతి, మిత్ర, అత్త, మామ, బావ, పుత్రుడు, పుత్రిక మొదలగు వారియందు సంక్రిమించును. ఇట్టి చిత్రము లనేకములు ఆర్యసాహిత్యమున పొడచూపును. కాంగ్ల, గాంధారి, సుమిత్ర, కుంతి, నీతి, ద్రౌపది మొదలగు చిత్రము లిట్టిప్రేమచిత్రములే. వయసుమీరిన ఆర్యులంతలెల్ల మా మామానా బద్ధులగుట కిదియే హేతువు. వారివృద్ధ యములు స్నేహార్ద్రమాలగుటచే సంసార మంగియు వారికి ఎశమగును. గౌతమీకౌశల్యల వాత్సల్య మిట్టిదే. (నశేషము)

కృతజ్ఞత

[కంభంపాటి అప్పలశాస్త్రిగారు]

గీ. భయధ కాకస్యకబ్బ ప్రబంధములను
సంతరించిన తొల్లిటి శాస్త్రకవులు
మిమ్ము శృంగారమహాపేర మేలమా!
ఓంతుడెప్పుడుండురుమీయరమణులార!

గీ. యువ్వదాత్మగౌరవస్థ త్రి యన్మదీయ
సవ్యభావకవిరతు దా నాగ్యమైన
దాఁజూపించె; మరువంగదరమి? కాంత
లార! మీదుఱుణమెపుడుదీప్సగలము!

గీ. నవరసంబులలోపల నవకమనుచు
కవులుశృంగారమనకునిష్కపటముగను
జేయకెట్టుచువచ్చిరి ప్రేమమీఱ
సంతమాత్రాన నెవరికి జింతగలుగు

గీ. భామని కుచ కచ కటిభాగములను
తనివిదీటంగ నభిశ్ఞాంతంబుముగుర
లార! వర్ణించివిడిచి పూర్వకవులు
వారికది నాంబ్రదాయమై వలయుచుండె

గీ. కాలకల్పము నడుమను గలుగునూర్పు
లఠివిచిత్రములయియుండు లలనలార
నూగినావేశస్వాతిత్ర్య గీతములను
భావ్యముగ బాడు భావసుకవియెనాత్మి;
గానదీపింపు డభినవ కావ్యభవతీ

క. అభినవ కవితానుండలి,
విభవముగమీచునుగుణవృత్తినిదెల్పు
ఇధ గూనలార! మీరిక
నభయంబానగితిమి మమ్మునమ్మివీరక

శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారి జీవితము

[నిడుదలైలు వేంకటకమణిగారు వి. యే]

(గతపంచకావలంబము)

ఆచార్యులవారు నిఘంటువేగాక
నిఘంటు రచనాకాలమునం దనేక గ్రంథ
ముల రచించిరి. వానినిఁట బేర్కొందును.

1. వివాచకశతకము:—ఇది యాచా
ర్యులవారు, నిఘంటువచనమును బ్రారం
భించి తదిష్టస్థనివనవార్ధంబుగ, తదభి దేవ
తాస్తవం బానరించి.

ఇదియు శతకకవి చరిత్రకారులు తమ
గ్రంథముననుదహరించియున్నారు. అందు
దిరెండుపద్యము లిఁట బొందుపరచెదను.

క. "తల్లులు పరిగొన భక్తుల
కుల్లానముపుట్టజేసి యురుమడధారల్
నెల్లిగొన నాంపునూనెను
బల్లిమనిమగొల్లుకయ్యభిప్రవేశయాన్"

క. "వంకరతొండియి చేతులు

పొంగి ముగిల చెవులు పెద్దపొట్టమువగని

రవ్వకల పండులు వొగడగ

బొగ్గముతోఁ దాల్చువయ్య పే ర్వన
కయ్యా 23"

2. విభక్తివీరకః—ఇది కాగ్యూచి ను

బృహద్రామలు నామని నానిచే రచియింపఁ
బడినది. సీతారామాచార్యులవారు దీనిని
బరిష్కరించి క్రీ. శ. 1869 లో చూడిం
చిరి. ఇం దానూ విభక్త్యాయు. వచన
ములయు రూపము లున్నది. నేలుగు
భాష నేర్చెను బాబుర కెల్లరకు నిది
యత్సంహితకారమని చెప్పవచ్చును. దీని
నే డెవ్వరును వాడుటలేదు.

3. ప్రకృతివీరకః—ఇదిప్రకృతిపదము

లగు సంస్కృతపదములకు వికృతిపదముల
నిచ్చును. ఇందు శౌడువేల పదములకుఁ
బైగా గలవు. ఇందు మొదట వికృతి
పదమును, తరువాత నిర్ధమును నామనక
నా ప్రకృతిపదమును నీయఁబడినవి. ఉదా
హరణము.

వికృతి అర్ధము ప్రకృతి

అంకణము నలుచదరపుతోట అంగణమ్

తొట్టికట్టు

ఇది 1873 సంవత్సరమున రెండవ
తూరి ముద్రింపఁబడినది. ఇదియును విద్యా
ర్థుల కత్యంతోపయుక్తమైనది.

బాలచంద్రోదయము:--ఇది 1871

సంవత్సరమున రచియింపఁ బడినది. దీనిని:

గూర్చి విశేషించి వ్రాయుక, యాకాలము
నందలి సుప్రసిద్ధాంధ్ర వార్తాపత్రికలో
మొకటియు, బ్రహ్మశ్రీ శివకొండ వేంకట
రత్నము వంటివాఁడే బ్రకటింపఁబడు
చుండునట్టియు నాంధ్రభాషాసంజీవని యనా
పాత్రులపై వ్రాసిన దానినిట నుదహ
రించిన జాలును.

బాలచంద్రోదయము

"చెన్నపురినున్న రాజకీయసోధనా
భ్యనన పాఠశాలయం దాంధ్రపండితులగు
బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారిచే
రచియింపఁబడిన బాలచంద్రోదయము మను
గ్రంథ మొకటి ముద్రితమై మూకర
మలంకరించి కేంద్రోత్సవ మొనరించెను.
ఏతత్సంగ్రహకర్తలయొక్క యుద్దేశము, ఇద్ది
విద్యార్థుల కుపయోగార్థ మని తెలియ
వచ్చుచున్నది. మా యభిప్రాయమన్ననో
యాలాగునఁ గాదు. మఱి యేమన్న,
వనతెలుగుభాషయనుమహారణ్యమునందు
సర్వవింశతిపదములను సిద్ధమూలకల వెదకి
కైకొనలేక ఏకచెడి చదివెఁబడిన విద్యార్థు
నుల యుపయోగార్థ మని మా తాత్ప
ర్యము. అట్లే నను ఇప్పోతనూ ఆబాల
పండితముగా నాంధ్రభాషాభ్యాసుల కంద
ఱకు మిగుల ప్రయోజనకారి యని దృఢ
ముగాఁ బలుకఁగలము. బాలచంద్రోదయదృశ
మగు ఖండానుస్వార మే విధిబలంబునం
బూర్ణచంద్ర సన్నిభంబగు నఖండానుస్వార
మగును గనుక సర్వాంగోత్తమాంగ సం

శ్లాఘనీయంబగు నీ బాలచంద్రోదయమే
కాలక్రమంబునం బూర్ణచంద్రోదయంబై
లలి కలయును ఈ ప్రశస్తి సమైవ పునః
మిచ్చెన్న పునఃనా బచ్చయపు మొద
లారిగారి ప్రధాన పాత్రకాల ప్రశంసనీకొని
యున్న పంగీపురము రానుకృష్టమాచా
ర్యులవారి పుస్తకపదమున ప్రతి 1 క మూ
డకాలవోప్పన విక్రయంపఱచును. ఆ
ల్యార్థసాధనంబగు నీపుస్తకరత్నము అల్ప
క్రయ లభ్యంబగుట దాంధ్రభాషాభ్యా
సుల యదృష్టనాని పుష్టముగా నచ్చోక్షిం
వచ్చును గదా”

ఆంధ్రభాషానాండీవని ప్రథమకల్పము
ప్రతిక 3. ప్రజ్ఞాత్మినిమార్గశీర్షకుఁగఁ
(తే 26 జనవరి 1871)

అలఘుకొనుది:—ఇది 1872వ సం

వర్సమున రచయించఁ బడినది. దీనిగూర్చి
గూడ దాంధ్రభాషా నాండీవని ప్రాసించే
యుదహరించుట చాలును.

అలఘుకొనుది

“చెన్నపుర జూదినాభ్యాసన పాత
కాలయం దాంధ్ర ప్రథమ పండితులగు
బ. సీతారామాచార్యులవారు ప్రయోగై
కవేద్యంబులగు అఘ్యు అఘ్యురేఘంబులలో
అలఘురేఘంబులఁ గల పదంబులను అప్ప
కివి ప్రదర్శితంబులగు వానితో మఱికొన్ని
టిం గూర్చి తత్తదర్థయుక్తముగా నెక
పు సకమును ముద్రింపించిరి. గ్రంథకర్తల
యుద్దేశము వనునరీచి యిది విద్యార్థులకు
మిక్కిలి యుపయుక్తమైనదిగానే కానఁబడు
చున్నది. మఱియెవరికైన కొరవూపచ్చు

నేమో కాని సత్ప నముగా నిది యిప్పు
పండితులు పెక్కింకను సునశసహానును
చెప్ప నుత్సాహ ముచ్చిల్లుచున్నయది.
గ్రంథనామము లఘుకొనుది, కొన్నాళ్ళ
కు మున్ను బాలచంద్రోదయము వెలు
గొందఁ గాన ఇప్పుడే ఒయ్యయోయ్యః
పెంపుఁజేసి సంపూర్ణశోభ నింపఁజే
నన్నయర్థంబు సువ్యక్తంబగుటకో ఈ
త్రపాత్రను నకు అలఘుకొనుది య
అఘ్యకాల బిషబడియె అల్లుగా కేవల
గ్రంథవిషయ కాభిధానం బొప్పున గోచరేః
సర్వసాధారణముగా అఘ్యు రేఘావళి
యని పేరు పెట్టవలసి యుండును. మఱ
యట్లుల అఘ్యరేఘావళి గూడఁ జేర్చి
మిక్కిలి చక్కగా నుండును. మంచిది.
ఇప్పుడు మించినదేమి? ఇక నె నకు ఆప
కువక్రమంబుల యుక్తమనియెను నున్నది.
అదియును నమకొన్న నే సంపూర్ణఫలము
లభించెనవచ్చును. అచ్చందంబున అఘ్యు
లఘ్యుశబ్దయ లక్ష్మితమగుటచేత అవ్య
డవు సకమునకు ద్విరేఘావళి యను కే
రొప్పియుండును. సీతారామామోదము
నకు ద్విరేఘావళి కరిమలరాదునే కదా!
ద్వితీయాంతస్థభేద మంతయు నిక్కిముగా
నెఱుంగ నేరీకేని శక్యమా? ఏమో కొంత
వఱకైన నెఱుంగ సాధనంబుగా నుండునని
యే యాదరింపవలయును”

ఆంధ్రభాషానాండీవని ప్రథమకల్ప
ము ప్రతిక ౪. ఆంగీకరనామ సం. ఆషాఢ
కు. ౧౫ (తే 20 ఆగష్టు 1872)

(నశేషము)

మీకు మేము మద్దతులువచ్చి విస్తారం పనులు పునరావేశానికి కాబట్టి యిఖమిద పైకానకు నిమిత్తం లేదు పొమ్మనుమన్నారు. యామాటలు విడచు రామరాజు విని కిమిడిమిడికి దండు యిట్టి కొట్టి కొట్టినారు గనుక నారాయణదేవు ప్రాణిపోయినాడు అప్పుడు విడచురామరాజు అనేక కరారులు చేసుకుని జనబంధి నిష్క్రమించే ప్రయత్నం మరి యివరల వచ్చినారు. తి నారాయణదేవు యివగ యావత్తు మనసులో సుంచుకుని బద్ధుడేకం పోయి అక్కడనుంచి మహారాష్ట్రలను తీసుకుని వచ్చి పూసపాటివారి దేశం యావత్తు లూటీచేయించి విడచురామరాజును పట్టి తిల కొట్టవలెనని ప్రయత్నం చేశేవరకు రాజు సంజబందీతో కూడా బహు జాగ్రత్తగా వుండి యెక్కడెక్కడ కిణాహి యాలు కట్టి బహు బండ్లబస్తూతో వున్నంతలో మహారాష్ట్ర సరదారుడైన బ్రాహ్మణు యిరాజు యంతనని చేసినాడు గదా యితని బంట్లోతుధర్మమున్ను మా బంట్లోకు ధర్మమున్ను తెలుస్తున్న దని తిమ గురం యావత్తు కిమిడెనుంచి అశి కాశరపు మన్మథులనుంచి వకదంమున దింపి బందరు హద్దుచేసుకుని గంజాం పరియంత

రం ఖిరొజున దిగిం దనిపించినారు— అప్పుడు రాజుగారు యక్కడ వడితే అక్కడ నల్లా నకలజాగ్రత్తలు చేశి తాము అన్కాపల్లిదగ్గర వుండగా శీతా రామనగరంనుంచి దేశస్తులు పొడుచు కురటూ వచ్చినారు. అన్కాపల్లిదగ్గర పుధయలకు రామరావణయుద్ధ మయినది. అక్కడికి వడమటివైపు వడ్డాది దేశంగో వక నవాబు వుండగా అక్కడికి రాజుగారు మందుగుండు ఫిరంగులు తయారుచేసి పంపించేవరకు యిద్దరుమాల వాండ్లు సరదారులుగా వుండేవాండ్లు రాజునుపట్టి తేక రామని తమ సరదారు దగ్గర బరారుచేసి తాంబూలం తీసుకుని వచ్చిరి గనుక ఆసమయంలో రాజుగారి రాణువ అనువుపుట్టి ఫిరంగులు బారుచేసి కొట్టేవరకు అంబారి యివరలికి రాకూడ కుండా వుండెను. ఆసమయంలో అన్కాపల్లి జమీదారుడైన నల్లమందు వాయ్కారాయనిగారు వెయ్యింటికి యీతెనంజు తీసుకునిపోయి రాజుగారి అంబారి వల్లించి కోటలోకి తీసువచ్చి ప్రవేశ పెట్టినారు. ఆరొజున విడచురామరాజు బ్రతకడం బహు దుస్తరమయినది. తి తుంతుల పాల కణవాయిదగ్గర మాలవాండ్లు యిద్దరు వడ్డారన్న కబరు విస వేగం యెక్కడ

గుర్రం లక్కడ పరారి అయి దేశం అంతా యాటి చేశినారు. వారిదేశం నుంచి వచ్చిన గుర్రంలో ముప్పాతకె పాలు విజయరామరాజుగారిచేతను మరణం అయినది గనుక ఆ సరదారును చూచుకుని మాగుర్రం ముప్పాతకెపాలు పోతమయినది. యంతలదామూ నేనుయం నడూ చేశినదిలేను. చూచినదిలేను. యిది గాగ్గూ యా మన్యాలులో గుర్రం రావడం బహు ప్రచురం! యీపనులకు రావడం బుద్ధి చెడిపోయి రావడ మయ్యింది— అని నారాయణదేవువానితోటి చాలా విచారపడి వారు మునుపు యేమి యిన్నామని ఖరారుచేసి తీసుకువచ్చినారో ఆ ప్రకారానికి వయికం దాఖలు చేస్తుని మహారాష్ట్రీలు తమ దేశంలోకి వెళ్ళి పోయినారు—

తదనంతరం విజయరామరాజుగారు నారాయణదేవువారికి ఖచుకాలు చాలా తగలడమున్ను మహారాష్ట్రీలకు కట్టం కానికెలు యివ్వడంచాత తగులుబాటు కావడమున్ను యిది యావత్తు చూచి యీ మద్దతును గనుక అయితే మనము సాధించవచ్చును. అని ఆలోచన చేస్తుని తన లక్ష్యము యావత్తు కూచులకుని

కిమిడమిడికి కూచీచేశేవరకు యీసం గతి వారికి తెలిసి జాగ్రత్తపడుతూ పూడగా విజయరామరాజుగారు సైన్య యుక్తంగా పోయి వడి వానిని సాధించి కోటలో తాగ్యం కేస్తుని వీని జేను దస్తులోకి కెచ్చుకుని వీరి బిరుదులు వీర కాళీలు మొదలైనవి తీస్తుని అంతల దేశం! వారికి యిచ్చి కొంత జమా బందీ నివేశయం చేస్తుని పచ్చినారు— యీవో! కొన్నిదినములు జరుగుతూ వుండేది. యిక్కడ చిత్రకథ—

బస్తరుదేశస్తులు మహారాష్ట్రీలకు తమ దేశంలోనుంచి త్రోవ యిచ్చినారన్న క్రోధం చాలా పూడి వారిని యే విధంచాతనయినా సాధించవలెనని రాజు మనస్సులో వుండేది గాని ఆ బస్తరుదేశం నాగపురి ధక్తరు కిందిది గనుక వీరికి ప్రస్తుతం అనుకూలం రాకపోయినది. యిది పూసపాటివారి కథలలో సాఫుగా వ్రాశివున్నది—

త|| నారాయణదేవువారు విజయ రామరాజు యుక్తడికి మద్దతుతీసినా పాతూరి అతనికి యిట్టుడై రాజ్యం చేస్తూ వుండి విజయరామరాజుగారు పోయిన

మరికొన్ని దినముల్లు నక్షానులు యా నిమిశ్యంలేను. కొలు పుండేటప్పుడు వాడ
వత్తు కుంభిణి అధికారం ఆయె గనుక యెక్కులా మని పుండలేకు కాబట్టి
వీరికి వారికి బనాయించక రెండు పరియూ యిప్పుడు మేము వాడ యెక్కేది లేద
యూలు యద్దం జరిగినవెనుక నారా న్నారు. అందుకు కుంభిణితంపున వచ్చిన
యగదేవుడు మనస్సు చదువుపుట్టి యక్క నవ్వాలు దెవీజగదొరగారు కొపించి
డ నయినా తుహిశిల్పం వివరండా పుండ కాముకా యక్కడ కూడదనెవరకు సు
వలె నని అప్పుడు తన కొమారుడైన బెదారు పటాలం యావత్తు తమారు
గజవతిదేవు కోమలంగా పున్నాడు గన్తు అయి జాతుల వారిని శిష్యాలులను అనేక
దేశం యితనికి పట్నంట్టి తనకు యేమీ మందిని చూపి కొందరి జాతుల వారిని
అక్షరలేదనుకుని పుణ్యస్థళాలు యాత్ర ఫిరంగులకు కట్టించేవరకు దానితో కొం
చేస్తూ మరికొన్ని దినములకు గతించెను, దకు హతమయిరి. యిట్లాపుండే సమ
తదనంతరం గజవతిదేవు బహు యాత్ర యమందు నాలుగు ఘడియలు శేఖుమ
వంతం గలవాడు గనుక తండ్రివలెనే క్తుం సుబేదారు దగ్గర గజవతిదేవుగారు
రాజ్యం చేస్తూ వఖిటి రెండుమాలుక దివాను అయిరి. కోటలో భాక్కసాలు
కుంభిణి వారితో యద్దంచేసి వారికి యావత్తు తీసి రూపాయాలు వరహాలు
జేగు దస్తుబాకి రాకుండానే పుండి వెదచల్లించేవరకు ఆతరి అనేకమంది
కుంభిణివారు బలవంతులైనందున జనక భాగ్యవంతులైరి. పిమ్మట యీదెవిజగ
నిభాయించలేక కుంభిణివారికి పట్టుబడి దొరగారిని సుబేదారుడు శిరచ్ఛేదం చే
నందున వారు తీస్తువచ్చి విశాఖపట్నం యించ వలె నని తీస్తువచ్చేవరకు అతి
కోటలో ఖయిదు చేయించినారు. యీ ను మంచిమాటలు చెపుతూ, శ్యా
లాగున అనేకదినములు పుండగా కుంభిణి మహారాజు శేఖుమక్తుం సుబేదారు హ
వారి తరిపున శేఖుమక్తుం సుబేదారు పుండే మా రాపురకు మెహర్ భాగ్ కి రిఖిమహ
వాడు. ఆతణ్ణి గువహి కూడా పడవమీదికి రాజ్ అంటూ పుండగా అందున తుర్క
యెక్కుమని కుంభిణివారు అజ్ఞాపించేవరకు వానికి విశ్వాసం లేక ఫిరంగి దగ్గరకు
అసుబేదారు పటాలం యావత్తు ఆలోచన తీస్తుపోయి వత్తి మట్టించు మని శిలపు
చేస్తుని మేము వాడ యెక్కేవానకు యిచ్చేవరకు యింతిలో గజవతిదేవువచ్చి

సుబేదారును చాలా బ్రతిమాలుకొని తన పటాలంతో కూడా విశ్రాంతిపట్టుం
యితణ్ణి వదల వలె సంతే వారు అన్న నుంచి వెళ్ళిపోయినాడు.
మాటలు—

నాకాలికి తొడిగిన పైజాబుల్
వీడు యెత్తినా పడలుతాను. లేకుంటే
వదల నని ప్రకటించి వలెవరకు గజపతి
దేవుగారు అతనిబదులు నేను యత్తుతా
ను యితని ప్రాణం కావమనేవరకు అక్క
డికి ఆమాటలువల్ల మనస్సంఘటి కాక
పాయ గమ్మ గజపతిదేవుగారు తన
పరాక్రమం తమ తండ్రి పరాక్రమం
యావత్తు సుబేదారుతో చెప్పి నీ పైజా
రు నాచేతితో యత్తుతా నని నా యా
త్సాహముయి యంత నీపపుమాటలు
నేను చెప్పను. పరుల ప్రాణం కాయడం
గమ్మ నీతో యంత మనవి చేస్తుం
టున్నాను నా మనవి చెల్లించ వలె నని
అన్నందుకు అందున క్రియ లేకపాయ
గమ్మ గజపతిదేవు పని మించిపోతే
ప్రయాస అనుకుని ధఫాలున వాని కాలి
జోడు చేతితోటి తియ్యపొయ్యేవర్లు
యంతలో వారికి దయ వచ్చి యితణ్ణి
మీకు యానాం యిచ్చినాం యితని
మూలంచాత నయినా రాజ్యాధిపత్యం
చేస్తుని సుఖంగా పుండు మని చెప్పి

త|| దేవిదక్షదొరగారు యీ సమా
చారములు యావత్తు ఖాందుకు వ్రాసి
గజపతిదేవువారు నంను బ్రతికించినారు
యితనివల్ల బ్రతికినారు అని యిక్కడ
యితను చేశిన చరియలు యాలాగంటిప
యితను మన హితవును కోరినవాడు
తిరిగి దేశం యివ్వవలసినది అని వ్రా
యించి చన్నపట్నంనుంచి తిరుగా బహలి
తెప్పించి గజపతిదేవువారికి తీసుకొనిపోయి
కిమిడిలో పట్నం కట్టి తాలూకా వారి
అధీనం చేయించినాడు గమ్మ తదారభ్యా
శ్రీకాకులం హవేలీతాలూకాకు యిస్తా
టువారి కల్కటరీ వచ్చేపరియంతమున్ను
వఖరీతుగా జరిగింది. నళ పింగళ సంవ
త్సరములలోపల ధాన్యం బహు చవక
కావడమున్ను రూపాయా పుట్టక కుంఫిణీ
వారి జమాబందీకి దేఖలురూపాయాలు
పుట్టకపాయ గమ్మ ధాన్యం కొలుస్తా
మని జవాబుస్సాలు చేస్తూవుండిరి. యిం
తలో వారిద్దగిర పున్న శిఫాయీలు జీతా
లు యిప్పించుమనిరి—అందుకుగజపతిదేవు

